

УДК 371.134:78

Тетяна Потапчук

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасні навчальні заклади готують фахівців, які володіють не лише фаховими знаннями, уміннями, навичками і системним, аналітичним, прогностичним стилем мислення, але й високою морально-етичною та професійною культурою. Адже саме вища освіта є вагомим чинником становлення та розвитку молодого покоління.

Метою нашого дослідження є обґрунтування сутності поняття “професійна майстерність” та чинників її формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва, а також визначення основних вимог до майбутніх учителів та їх основних професійно-особистісних якостей.

За визначенням К. Хоруженко, термін “*професійна майстерність*” застосовується в соціології та культурології для характеристики соціально-професійної якості суб’єкта праці та характеризує рівень оволодіння працівниками досягненнями науки й техніки, що є особистісним аспектом культури праці. Основними елементами професійної культури є освіта, професійний досвід і кваліфікація працівника [15, с. 239-240].

На думку А. Кравченка, під *професійною майстерністю* розуміють сукупність спеціальних теоретичних знань і практичних умінь, пов’язаних із певним видом праці. Ступінь оволодіння професійною культурою визначається у кваліфікації та кваліфікаційному розряді. При цьому розрізняють формальну та реальну кваліфікацію: перша пропонує необхідні для професії теоретичні знання, а друга – практичні навички та вміння, професійний досвід, отриманий впродовж декількох років роботи в даній галузі [6, с. 57].

Разом із тим чимало учених, зокрема М. Корінний та В. Шевченко, визначають сутність феномена “*професійна майстерність*” як відповідний рівень та якість професійної діяльності, котрі залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності особистості в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні.

Для формування і становлення професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва потрібні навчальні заклади, що дають кваліфіковану освіту. Адже високий рівень професійної культури є ознакою розвинутого суспільства [5, с. 173].

Феном професійної культури досліджували у своїх працях сучасні науковці: С. Сливка, К. Островський, К. Бурлаков, Н. Гончарова, В. Ковальчук, Т. Іванова, А. Новиков, М. Ананченко, О. Пономарьов. Так, С. Сливка вважає, що поняття “професійна майстерність” тісно пов’язане з поняттям “культура праці”, однак вони не ідентичні. Коли йдеться про будь-яку працю, у тому числі некваліфіковану, повсякденну, де не потрібні спеціальні знання, то тут доцільно вживати термін “культура праці”. Але це поняття може означати і кваліфіковану працю, пов’язану зі спеціалізацією, професіоналізмом, виробничою діяльністю. Це означає, що культура праці вміщує і професійну культуру, тобто перше поняття ширше, ніж друге [13, с. 40].

Відтак А. Новиков *професійну майстерність* особистості розрізняє за рівнями сформованості професійних знань, навиків і сформованості операційних, тактичних, стратегічних професійних умінь; за рівнями оволодіння основними кваліфікаціями: уміннями оволодіння комп’ютером, іноземними мовами, професійного спілкування, навиками маркетингу, організації реклами і збуту продукції тощо; за рівнями оволодіння естетичними, етичними, економічними, екологічними, правовими компонентами професійної культури [8, с. 22]. У якості суттєвих рис сучасної *професійної майстерності* М. Ананченко виділяє наявність спеціальних (у тому числі етичних) знань, умінь і навиків, нормативність, здібність до діалогу та сприйняття нових ідей [1, с. 11]. О. Пономарьов тлумачить *професійну майстерність* як обов’язковий елемент професіоналізму, “що ґрунтується на високій загальній і моральній культурі людини та її духовності й передбачає такий розвиток професійної компетентності фахівця у сфері його діяльності, який підносить цю діяльність та її результати до рівня основних життєвих цінностей, завдяки чому формується почуття особистої відповідальності перед людьми і Богом за результати своєї діяльності, за можливі наслідки технічних чи управлінських рішень” [12, с. 92].

Як зазначає М. Пищулін, ще в античну добу Сократ і Платон обстоювали необхідність поєднання професіоналізму і моральності людини. На сьогодні ця вимога розглядається з точки зору формування освіченого, гуманного, духовного професіонала. Аналізуючи цю проблему, не можна не погодитися з думкою, що “гармонія і дисгармонія професійного розвитку є складною гамою поєднань необхідних для професійної діяльності якостей – від високої професійної та людської компетентності до повної професійної непридатності та моральної глухоти і нелюдськості” [11, с. 92-102].

Отже, готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності, в першу чергу, визначається за критеріями професіоналізму і моральності: “моральна, але непрофесійна людина є некомпетентною, оскільки друге без першого не в змозі забезпечити спеціалістові його самореалізацію. Не забезпечена професіоналізмом моральність, тим більше аморальний професіоналізм, гіпертрофують крайнощі – добре безсилля і злу силу, замінюючи за правом сили перше другим” [11, с. 100].

Як бачимо, поєднання професійної та моральної культури – необхідні складові особистості сучасного професіонала. Моральна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядається як результат засвоєння особистістю морального досвіду, сформованого суспільством. У широкому вигляді вона представлена моральним досвідом особистості – системою переконань, ставлень, мотивів дій і відповідних моральних почуттів і стійких форм поведінки.

Слід зазначити, що професійна особистісна культура у широкому значенні тлумачиться як результат становлення особистості професіонала і є тотожною всьому досвіду особистості, котрий забезпечує успішне виконання конкретної професійної діяльності та подальший розвиток професійної компетентності. У цьому значенні моральна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва входить до складу професійної культури і визначається тією сукупністю особливих зобов’язань, що людина і громадянин приймає на себе, коли долучається до певної сфери професійної діяльності. У вузькому значенні під професійною культурою майбутнього вчителя музичного мистецтва слід розуміти систему знань, умінь, навичок і здібностей, завдяки яким з’являється можливість виконання тих трудових операцій і дій, що є необхідними у певній сфері професійної діяльності. Тобто йдеться про необхідний інструментальний рівень забезпечення праці. У такому розумінні професійна і моральна культура розглядаються як складові компоненти особистісної культури професіонала. Однак, незалежно від розуміння поняття, ми можемо зробити висновок, що висока моральна культура – необхідна якість професіонала у контексті гуманістичного розвитку суспільства. Саме вона є основою для збагачення духовної складової тієї чи іншої професійної сфери, підвищення духовності суспільства [10, с. 47].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що в цілому під професійною майстерністю майбутнього вчителя музичного мистецтва слід розуміти комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, володіючи якими фахівець певного виду праці стає майстром своєї справи, професіоналом. Варто зазначити, що на формування професійної культури май-

бутнього вчителя музичного мистецтва впливають як особливості самої професії, так і інші чинники. Серед них можна виділити загальну культуру майбутнього фахівця. Має місце не лише вплив загальної культури майбутнього вчителя на його професійну культуру, а й навпаки – вплив останнього на культуру його різнопланового спілкування поза виробничою сферою. Загальнокультурна підготовка, що включає в себе вивчення музичних дисциплін, є фундаментом для професійного становлення. Вважається, що формування загальної культури поведінки в цілому здійснюється в сім'ї. Проте важливу роль у формуванні професійної культури відіграють навчальні заклади, які створюють умови для професійного становлення, розвитку та самореалізації особистості. Адже до чинників формування професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва слід віднести і культуру навчального закладу, де студент отримує теоретичні знання у вибраній сфері професійної діяльності, і культуру організацій, де проходить практика.

Цілком очевидно, що вимоги до сучасного фахівця повинні відповідати потребам сьогодення і передбачати: високий професіоналізм в обраній сфері; інноваційний характер мислення і готовність до змін.

Разом із тим висококваліфікований фахівець повинен володіти основними етичними нормами та правилами поведінки у ділових відносинах. Водночас необхідно розвивати і соціально-психологічні навички діяльності майбутнього фахівця, які мають базуватися на знанні засад формування організаційної культури, реалізації принципів розвитку соціальних відносин, традицій, звичаїв. Адже духовність, культура, інтелігентність є невід'ємними складовими професіоналізму майбутнього фахівця, особливо коли його діяльність пов'язана з людьми.

Отже, передбачувана нами модель професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва може складатися з таких професійно-особистісних компонентів: комунікабельність; наполегливість, рішучість, впевненість у собі; творче мислення, активність та ініціативність; відповідальність, вимогливість, винахідливість; соціальна сміливість, рішучість; сила волі, емоційна стабільність.

На нашу думку, це далеко не всі якості, якими повинен володіти сучасний викладач. У професійному становленні фахівця будь-якої галузі першочергова увага повинна приділятися питанням етичної грамотності.

Таким чином, для формування професійної культури особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва та поглиблення її професійного потенціалу у вищих навчальних закладах необхідні такі умови: забезпечення студентів фаховими та загальнотеоретичними знаннями; посилення гуманітарного

та гуманістичного спрямування всіх навчальних предметів; впровадження спеціальних навчальних курсів, які сприятимуть формуванню професійної культури; забезпечення студентів відповідними базами практик; створення сприятливої морально-психологічної атмосфери у вищому навчальному закладі; впровадження новітніх технологій у навчально-виховний процес; впровадження соціально-педагогічного моніторингу як системи діагностики процесів формування компонентів професійної культури.

Посилання:

1. *Ананченко, М. Ю.* К вопросу о сущности и факторах становления профессиональной культуры специалиста / *М. Ю. Ананченко* // Формирование профессиональной культуры будущего специалиста : материалы X областной студенческой научной конференции и международных педагогических чтений : сб. статей и тез. — Архангельск, 2003. — С. 11-14.
2. *Вербець, В. В.* Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді : монографія / *В. В. Вербець*. — Острог ; Рівне, 2005. — 383 с.
3. *Друкер, П.* Задачи менеджмента в XXI веке / *П. Друкер*. — М., 2000. — 279 с.
4. *Иванова, Т. В.* Формирование профессиональной культуры будущего специалиста / *Т. В. Иванова* // Проблемы та перспективи управління якістю підготовки спеціалістів, 1-4 грудня 1993 р. : тези доповідей. — К., 1993. — С. 197-199.
5. *Корінний, М. М.* Короткий енциклопедичний словник з культури / *М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко*. — К., 2003. — 384 с.
6. *Кравченко, А. И.* Культурология / *А. И. Кравченко*. — М., 2001. — 372 с.
7. *Мескон, М.* Основы менеджмента / *М. Мескон, М. Альерт, Ф. Хедоури*; [пер. с англ.]. — М., 1992. — 702 с.
8. *Новиков, А. М.* Российское образование в новой эпохе / *А. М. Новиков*. — М., 2002. — 232 с.
9. *Островський, К. С.* Підготовка фахівців в Україні: проблеми, перспективи на порозі третього тисячоліття / *К. С. Островський*. — Хмельницький, 2002. — 346 с.
10. *Палеха, Ю. І.* Ділова етика : навч. посібник / *Ю. І. Палеха*. — К., 2001. — 238 с.
11. *Пищулин, Н. М.* Формировать, воспитывать духовность / *Н. М. Пищулин* // Педагогика толерантности. — 2002. — № 3. — С. 92-102.
12. *Пономарьов, О. С.* Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців / *О. С. Пономарьов* // Вища школа. — 2002. — № 6. — С. 88-92.
13. *Сливка, С.* Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) / *С. Сливка*. — Львів : Світ, 2000. — 119 с.
14. *Фіцула, М. М.* Педагогіка вищої школи : навч. посібник / *М. М. Фіцула*. — К. : Академвидав, 2006. — 352 с.
15. *Хоруженко, К. М.* Культурология : энциклопедический словарь / *К. М. Хоруженко*. — Ростов-на-Дону, 1997. — С. 239-240.

References (transliterated and translated):

1. *Ananchenko M. Yu.* K voprosu o sushchnosti i faktorakh stanovleniya professional'noy kul'tury spetsialista (On the nature and factors of formation of a specialist's professional culture). // Formation of professional culture of a future specialist : Proceedings of X regional student research conference and international pedagogical readings : collection of articles and abstracts. — Arhangel'sk, 2003. P. 11-14.
2. *Verbets, V. V.* Pedagogichna diahnostyka formuvannia dukhovno-tvorchoho potentsialu studentskoi molodi : monohrafiia (Pedagogical diagnostics of formation of students' spiritual and creative potential : monograph. — Ostrog; Rivne, 2005. 383 p.

3. *Drucker, P.* Zadachi menedzhmenta v XXI veke (Management challenges for the twenty-first century). Moscow, 2000. 279 p.
4. *Ivanova, T. V.* Formirovanie professional'noy kul'tury budushchego spetsialista (Formation of future specialists' professional culture). // Problems and prospects of quality management training, 1-4 December 1993: abstracts. Kyiv, 1993. P. 197-199.
5. *Korinnyi, M. M., Shevchenko, V. F.* Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury (Short Encyclopedic Dictionary of culture). Kyiv, 2003. 384 p.
6. *Kravchenko, A. I.* Kul'turologiya (Cultural Studies). Moscow, 2001. 372 p.
7. *Mescon, M., Elert M., Hedouri, F.* Osnovy menedzhmenta (Fundamentals of management). Moscow, 1992. 702 p.
8. *Novikov A. M.* Rossiyskoe obrazovanie v novoy epokhe (Russian education in a new era). Moscow, 2002. 232 p.
9. *Ostrovskiy, K. S.* Pidhotovka fakhivtsiv v Ukraini: problemy, perspektyvy na porozi tretoho tysiacholittia (Training of specialists in Ukraine: problems, prospects for the third millennium). Khmelnytskyi, 2002. 346 p.
10. *Palekha, Yu. I.* Dilova etyka : navch. posibnyk (Business Ethics : tutorial). Kyiv, 2001. 238 p.
11. *Pishchulin, N. M.* Formirovat', vospityvat' dukhovnost' (To shape, to nurture spirituality). // Pedagogy of Tolerance, 2002. No. 3. P. 92-102.
12. *Ponomarov, O. S.* Nevidkladnist problem formuvannia zahalnoi profesiinoi kultury suchasnykh fakhivtsiv (Urgency of general problems of modern professionals' professional culture formation). // Higher School, 2002. No. 6. P. 88-92.
13. *Slyvka, S.* Profesiina kultura yurysta (teoretyko-metodolohichniy aspekt) (Professional culture of a lawyer (theoretical and methodological aspect)). Lviv, 2000. 119 p.
14. *Fitsula, M. M.* Pedagogika vyshchoi shkoly : navch. posibnyk (Pedagogy of higher education : tutorial). Kyiv, 2006. 352 p.
15. *Khoruzhenko, K. M.* Kul'turologiya : entsyklopedicheskiy slovar' (Cultural studies : Encyclopedic dictionary). Rostov-on-Don, 1997. P. 239-240.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2014

Т. Потанчук

Формирование профессионального мастерства будущего учителя музыкального искусства

В статье представлен теоретический анализ понятия “педагогическое мастерство”. Рассматривается это понятие многими исследователями, которые определяют его как комплекс свойств личности преподавателя, что обеспечивает самоорганизацию высокого уровня профессиональной деятельности на рефлексивной основе. Свойствами педагогического мастерства выступают: гуманистическая направленность деятельности преподавателя, профессиональные знания, умения и навыки, педагогические способности (обеспечивают скорость самосовершенствования), педагогическая техника (гармонизирует структуру педагогической деятельности). Педагогическое мастерство будущего учителя музыкального искусства является многогранным и требует более глубокого и всестороннего изучения. В педагогическом наследии ученых можно найти много примеров использования различных методов работы со студентами. Современным преподавателям нужно учиться постигать мастерство применения дидактических методов, которые пронизывают всю музыку и полностью соответствуют жизненным реалиям. Преподаватели должны помнить о том, что работа педагога – это взлеты и падения, которые, в конце концов, приводят к оптимистической формуле: таланты создавать нельзя, но можно создавать культуру, то есть почву, на которой растут и процветают таланты.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, профессиональная культура, профессиональное становление, будущий учитель музыкального искусства.

T. Potapchuk

Formation of Professional Skills of Future Teachers of Music Art

The article presents the theoretical analysis of the notion “pedagogical skills”. This notion is considered by many researchers who define it as a complex of features of the teacher’s personality, which provides the self-organization of a high level of professional activity on a reflexive basis. Properties of pedagogical skills are the following: a humanistic approach in teaching, professional knowledge and skills, teaching abilities (they provide a rate of improvement), pedagogical technique (it harmonizes the structure of pedagogical activity). Pedagogical skills of future teachers of music art is multifaceted and requires a deeper and more comprehensive study. In the pedagogical heritage of the scientists you can find a lot of examples of using the various methods of working with students. Modern teachers need to learn to attain mastery of the use of didactic methods that permeate the music and fully correspond to the realities of life. Teachers must remember that the work of the teacher is the ups and downs that, in the end, lead to an optimistic formula: talents cannot be created, but you can create a culture that is the soil in which talents grow and thrive.

Key words: teaching skills, professional culture, professional development, future teacher of music art.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор П. І. Сікорський